

Це рішення було досить шокуючим для сфери спорту, незважаючи на те, що проблема віднесення спортсмена до тієї чи іншої статі існує досить давно. Тест на гендерну приналежність в спорті тепер є досить складною процедурою і не складається тільки з медичного огляду (а в деяких країнах взагалі є забороненим з етичних міркувань).

На думку автора право на визначення гендерної приналежності є одним з основоположних прав людини і відноситься до особистих немайнових прав фізичної особи. Автор погоджується з тезою щодо недопустимості дискримінації трансгендерів, але не розділяє думку МОК щодо участі трансгендерів в спортивних змаганнях, адже у зв'язку з неоднаковою законодавчою позицією країн-учасниць змагань щодо гендерної приналежності, в спортивних заходах можуть одночасно прийняти участь особи, які позиціонують себе або як чоловік, або як жінка, хоча їх фізичні властивості будуть досить суттєво різнитись (як фізичні властивості жінки та чоловіка в нашому (побутовому) значенні).

Список бібліографічних посилань

1. Поспелова О. В. Карагаполова И. В. Трансгендерность и гетеронормативность. Архангельск : Ракурс, 2012. 64 с.
2. Ушкова И. В., Киреев Е. Ю. Трансгендерность в современном российском обществе. *Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены*. 2017. № 2. С. 82–96.
3. Situation of Transgender Persons in Ukraine : Research report. Kyiv, 2010. 60 p. URL: https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/ukraine_-_final_report_0.pdf (дата звернення 22.03.2018).
4. Бермічева О. В. Індивідуальність людини і право на індивідуальність особистості. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. № 3 (22). С. 11–20.
5. Права человека и гендерная идентичность // Тематические доклады Комиссара / Комиссар по правам человека. URL: https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/commhdh_issuepaper20092_ru.pdf (дата звернення 22.03.2018).
6. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
8. Основи законодавства України про охорону здоров'я : закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

Одержано 11.04.2018

УДК 347.12:796:347.218.3(477)

Максим Олегович Ткалич,

доцент кафедри цивільного права
Запорізького національного університету,
кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4224-7231>

СПОРТИВНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО ЯК ПІДГАЛУЗЬ ЦИВІЛЬНОГО (ПРИВАТНОГО) ПРАВА

Сучасний спорт є особливою сферою суспільних відносин, які складаються між різноманітними суб'єктами з приводу здійснення спортивної діяльності. Суспільні відносини у сфері спорту можна класифікувати на суто спортивні відносини, а також відносини,

тісно пов'язані зі спортивними. Предметом цього дослідження є, відповідно, суспільні відносини, тісно пов'язані зі спортивними, а саме – приватні відносини у сфері спорту. При цьому, у сфері спорту можуть існувати й публічні відносини, які також потребують відповідного правового регулювання.

Приватні відносини у сфері спорту – це майнові та особисті немайнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, які виникають у зв'язку із здійсненням спортивної діяльності, і врегульовані нормами приватного права. Наведене визначення ґрунтується на загальноприйнятих у вітчизняній науці підходах і відповідає ст. 1 ЦК України (відносинами, врегульованими цивільним законодавством, є особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників).

У період перебування нашої країни у складі Радянського союзу приватне право переживало занепад, адже приватно-правовий характер відносин, що складають предмет правового регулювання цивільного права, фактично, заперечувався. Зокрема, право приватної власності, як один із фундаментальних інститутів цивільного права, не визнавалося. Проте, вже з часу проголошення незалежності України та запровадження вільного ринку ситуація докорінно змінилася і розвиток приватного права відновився. На цей момент вітчизняне приватне право, в цілому, розвивається в контексті розвитку європейського континентального приватного права.

Якщо існування цивільного(приватного) права ні в кого не викликає сумнівів, то з приводу появи спортивного права, як галузі права, виникають суперечки. Одним із найбільш активних прибічників спортивного права, як окремої галузі права, є С. В. Алексєєв, який стверджує: «Спортивне право – це така, яка формується в цей час спеціалізована комплексна галузь права, що являє собою пов'язану внутрішньою єдністю систему взаємопов'язаних правових, а також корпоративних норм, якими закріплюються основні принципи, форми і порядок фізкультурно-спортивної діяльності, що включає органічний комплекс таких суспільних відносин: трудових і соціального забезпечення, державно-управлінських, фінансових і ресурсного забезпечення, господарських (підприємницьких), кримінально-правових, відносин у сфері спортивної травматології і протидії застосуванню допінгу, міжнародних, процесуальних відносин з врегулювання спортивних спорів, а також інших відносин, пов'язаних з фізичною культурою і спортом» [1, с. 133].

Підтримуючи думку С. В. Алексєєва, вітчизняний фахівець у галузі публічного права А. М. Апаров стверджує: «Спортивне право – це комплексна галузь права України, сукупність правових норм, що регулюють організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту, суспільні відносини, що виникають при створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту, пов'язані з ними господарські, адміністративні, майнові, трудові та фінансові суспільні відносини, які виникають у зв'язку з організацією та проведенням цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів комерційного та некомерційного спрямування, відносини між суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, які мають аматорський або професійний статус або займаються фізичною культурою і спортом для задоволення своїх особистих потреб, а також відносини між організаторами фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів» [2, с. 47].

Більш обережно щодо визнання права окремою галуззю права висловлюється А. Ю. Бордюгова: «...Однак формування права спорту як галузі права, а також як самостійної юридичної науки наразі тільки починається...Тому наразі законодавство про фізичну культуру і спорт сформувалося як галузь вітчизняного законодавства, однак вона

ще недостатньо узгоджена й збалансована. Виокремлення спортивного права в окрему галузь дозволить за допомогою формування галузеутворюючих ознак упорядкувати та розтлумачити суперечності, що існують, та усунути їх. Формування нової галузі права – важкий і тривалий процес. Процес формування спортивного права як самостійної галузі права знаходиться на початковій стадії» [3, с. 42]. Отже, А. Ю. Бордюгова принципово не заперечує можливість існування спортивного права, як галузі, проте вказує на недостатність нормативно-правового масиву та інших чинників, які необхідні для визнання певної групи правових норм окремою галуззю права.

Слід зазначити, що незважаючи на збільшення кількості прихильників концепції спортивного права як окремої галузі, опонентів у неї також достатньо. Так, І. С. Кузнецов вважає, що «Спортивне право – це галузь законодавства, що охоплює нормативні акти, спрямовані на регулювання суспільних відносин, які виникають у процесі підготовки спортсмена до спортивних змагань та участі юридичних осіб у діяльності, пов'язаній з організацією та проведенням спортивних заходів як на національному, так і на міжнародному рівні» [4, с. 2]. С. В. Сердюков обережно заперечує існування окремої галузі спортивного права і стверджує, що «Наразі сформувалася комплексна галузь законодавства – спортивне право, яка має особливий предмет правового регулювання..., що відрізняється внутрішньою структурованістю і системністю. Одночасно автором не заперечується можливість теоретико-правового розгляду спортивного права в інших якостях. Зокрема, спортивне право може бути розглянуте як складова частина правової системи – цілісного комплексу правових явищ, пов'язаних зі спортом» [5].

При цьому, спір між прихильниками і супротивниками концепції спортивного права, як окремої галузі права, розвивається, фактично, суто в контексті суперечки між прихильниками і супротивниками концепції комплексних галузей права як таких. Ця суперечка, в свою чергу, пов'язана з давнім науковим диспутом відносно місця та ролі предмету і методу правового регулювання при відокремленні галузей права одна від одної, який виник у радянській правовій доктрині ще в 30-ті роки минулого століття. А саме питання про роль предмету правового регулювання при побудові системи права цілком закономірно виникло після відмови радянської держави і правової доктрини від традиційного поділу права на приватне і публічне. Втім, з відновленням «статус кво» між базовими галузями (сферами) права в Україні об'єктивно виникли передумови для розвитку систематики приватного права. Саме приватне(цивільне) право регулює майнові та особисті немайнові відносини, тобто – приватні відносини. Відповідно, сьогодні зникла необхідність «віддавати» частину предмету правового регулювання приватного права «на відкуп» публічним галузям права або створювати штучні утворення на кшталт комплексних галузей права. Ще О. О. Красавчиков стверджував, що прибічники комплексних галузей змішують поняття системи права і системи законодавства в цілому або з системою окремих законодавчих актів: «Система права не складається, не утворюється з системи законодавчих актів. Система права – соціальна реальність, в якій юридично відбивається структура регульованих правом суспільних відносин. Що ж стосується комплексних галузей, то вони суть не галузі права, а довільні (виходячи з тих чи інших наукових, педагогічних або практичних міркувань), суб'єктивно сформовані групи норм права, що належать до окремих галузей системи права в цілому або до окремих правових інститутів системи конкретної галузі права зокрема [6, с. 250].

За словами професора Суханова, головним завданням правової системи є не розмежування правових галузей та їхніх сфер, а забезпечення їхнього спільного, комплексного

впливу на суспільні відносини, що регулюються. Тому система права має характеризуватися внутрішньою узгодженістю всіх підсистем, що входять до її складу, та спиратися на соціально-економічні й організаційно-правові фактори... Неузгодженість окремих правових комплексів часто долали [в минулому] за допомогою створення нових «комплексних», або «вторинних» правових галузей разом з колишніми, загальноприйнятими, що ускладнювало систему ще більше. Проте «кардинальне реформування економічного і суспільного ладу в якості одного з неминучих наслідків мало зміну цієї системи. Відновлення приватноправових основ і перехід до принципового поділу всієї правової сфери на приватноправову і публічно-правову призвели до того, що місце «піраміди» підпорядкованих галузей посіла нова їхня система, заснована на рівності приватноправового та публічно-правового підходів. У цій системі дві взаємодіючі, але не підпорядковані сфери приватного і публічного права поглинають безліч окремих правових галузей і їх груп... Зрозуміло також, що нова система права в більшій мірі відповідає завданням формування правової держави і громадянського суспільства, яке не має більше перебувати під постійним і всеосяжним державним впливом. Єдність і узгодженість цієї системи забезпечуються не ієрархічною підпорядкованістю її елементів, а єдністю загальних правових принципів, які лежать в її основі, а також критеріїв виділення (відокремлення) правових галузей, що визначає функціональні особливості кожної з цих підсистем. Соціально-економічну базу такого становища складають визнання ключової ролі невід'ємних прав і свобод особистості..., а також ринкова організація господарства [7, с. 28].

Цілком очевидно, що за таких умов місця для «комплексних» галузей права та інших «комплексних» елементів в системі права не залишається. Відповідно, постає питання, яке місце в системі права посідають норми, що регулюють відносини у сфері спорту, тісно пов'язані зі спортивними. Логічно припустити, що приватноправові норми знайдуть свої місце в системі приватного права, а публічно-правові норми – в системі права публічного. Власне, приватноправові норми, вочевидь, утворюють собою підгалузь цивільного права з самостійними інститутами і підінститутами. Слід наголосити, що відмова від побудови другого рівня галузей права, які об'єднують в собі норми права галузей першого рівня (фундаментальних галузей права) слугує цілям забезпечення системності та стабільності правового регулювання відповідних відносин. Адже поділ норм права на галузі важливий не сам по собі, а через можливість забезпечення якості правового регулювання. Позаяк, розпорошення правових норм за комплексними галузями права, на наш погляд, погіршують якість правового регулювання. Необхідно погодитися з позицією Є. Є. Тонкова і В. С. Синенка, відповідно до якої система права і система законодавства вибудовуються за різними критеріями. Систему права засновано на якісній однорідності відносин, що регулюються самостійними галузями права (предметна єдність), система ж законодавства враховує практичну доцільність узагальнення норм за ознакою спрямованості правового впливу на окремі сфери суспільного життя (функціональна єдність) [8, с. 62]. Таким чином, якщо йдеться про законодавство, то, безперечно, можна впевнено визнавати наявність окремої галузі спортивного законодавства; якщо ж вести мову про систему права, то, на наш погляд, доцільно говорити про приватне спортивне і публічне спортивне право, як підгалузі приватного(цивільного) і публічного(адміністративного) права. Виділяється, за такою ж логікою необхідно визначати місце й інших правових норм, які часто відносять до «комплексних» галузей права.

Звичайно, концепція приватного спортивного права, як підгалузі цивільного (приватного) права є новаторською та такою, що потребує подальшого теоретичного осмислення.

Список бібліографічних посилань

1. Алексеев С. В. Спортивное право России. М. : Юнити, 2005. 669 с.
2. Апаров А. М. Спортивное право Украины. Київ : Істина, 2012. 518 с.
3. Бордюгова А. Формування спортивного права як галузі тільки починається. *Юридична газета*. 2016. № 37 (535). С. 42.
4. Кузнецов И. С. Спортивное право России как отрасль российского законодательства. *Спорт: экономика, право, управление*. 2004. № 4. С. 250.
5. Сердюков А. В. Спортивное право как комплексная отрасль законодательства : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. М., 2010. 26 с.
6. Красавчиков О. А. Советская наука гражданского права (понятие, предмет, состав и система). Свердловск, 1961. 379 с. (Ученые труды Свердловского юрид. ин-та ; Т. 6).
7. Суханов Е. А. Гражданское право : в 2 т. Т. 1. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Бек, 1998. 816 с.
8. Тонков Е. Е., Синенко В. С. Комплексные отрасли права: плодотворная идея или отказ от формальной определенности в правовой науке? *Вестник Воронежского государственного университета. Серия: «Право»*. 2016. № 2 (25). С. 53–75.

Одержано 16.03.2018

УДК 347.44

Юрій Іванович Чалий,

доцент кафедри цивільного права та процесу факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3641-0760>

МЕЖІ ПРИВАТНОПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ

1. Відносини освітньої сфери піддавалися юридичній оцінці представниками різних наукових спеціальностей. При цьому спостерігається цікава тенденція: висновки щодо юридичної кваліфікації даних відносин прямо залежать від того, до якої наукової спеціальності належить автор подібних висновків. «Цивілісти» вважають за необхідне розповсюдити на такі відносини режим цивільного (приватного) права, «господарники» – господарського права, «адміністративісти», відповідно, – адміністративного права тощо. Виокремлено стоїть позиція тих, хто обґрунтовує існування освітнього права як самостійної або комплексної галузі права, якій притаманні одночасно приватно-та публічно-правові ознаки впорядкування суспільних відносин. Виразниками останньої позиції найчастіше є представники загальної теорії права.

2. Відносини освітньої сфери є надто складними аби їх можна було охопити правовим регулюванням однієї галузі права. У цій суспільній сфері співіснують методи як приватноправового, так і публічно-правового характеру. Щільність прояву цих двох правових режимів може породжувати враження (саме – враження!) функціонування, так званої, комплексної галузі права. За нашим переконанням, від комплексного прояву в освітній сфері норм цивільного, адміністративного права чи іншої правової галузі не може утворюватися якісно нова («комплексна») галузь права. Такі різні за своєю правовою природою норми залишаються бути відповідно приналежними до відомих, можна сказати, класичних галузей права. Ми дотримуємося позиції про принципову неможливість існування